

PAWEŁ JAN CHMURA
*Papieska Akademia Teologiczna
Kraków*

AKTUALNE FORMY DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY

Zmiany społeczne, a co za tym idzie i religijne, dokonujące się na naszym kontynencie w ostatnich dziesięcioleciach wydatnie wskazują na konieczność szczególnej troski wspólnoty Kościoła o dzisiejszą młodzież. Uwidaczniająca się przy tej okazji dynamika przemian charakteru życia religijnego młodzieży, staje się istotnym wyzwaniem dla członków Kościoła w kontekście przyszłości, którą będą kreować pokolenia obecnych młodych ludzi¹.

W trakcie swoich obrad Sobór Watykański II zwrócił między innymi uwagę na potrzebę starannego wychowywania ludzi, szczególnie młodych, ku pełniejszej kulturze duchowej przy wykorzystaniu dostępnych dzisiaj ludzkości ogromnych środków pomocniczych. Formacja ta jest potrzebna, aby poszczególni młodzi chrześcijanie wypełniali dokładniej swój obowiązek sumienia czy to w stosunku do siebie, czy też w stosunku do różnych grup kościelnych, z którymi się utożsamiają. „Przede wszystkim wychowanie młodzieży niezależnie od jej pochodzenia społecznego tak należy dziś prowadzić, by formowało mężczyzn i kobiety, którzy nie tylko byliby wykształceni, ale też i wielkoduszni, ponieważ nasze czasy gwałtownie domagają się tego”².

Zwykle uważa się, iż duszpasterstwo młodzieży to wypełnianie misji zbawczej Kościoła w odniesieniu do młodzieży szkolnej, pozaszkolnej, akademickiej, pracującej, oazowej, pielgrzymkowej itd. Działalność ta realizowana jest poprzez duszpasterstwo zwyczajne oraz duszpasterstwo nadzwyczajne (specjalne i specjalistyczne)³.

¹ Problemami związanymi z dynamiką religijności młodych ludzi zajmuje się autor w swojej dysertacji doktorskiej pt. *Dynamika religijności współczesnej młodzieży polskiej jako wyzwanie duszpasterskie*. Artykuł niniejszy, w swojej zasadniczej treści stanowi część rozdziału pierwszego tejże pracy.

² GS 31; por. G.M. Garrone, *Gaudium et spes: constitution pastorale sur l'Église dans le monde de ce temps*, Lyon 1966, s. 28–31.

³ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 115–218.

1. DUSZPASTERSTWO ZWYCZAJNE

Duszpasterstwo zwyczajne stanowi „główny trzon duszpasterstwa”. Obejmuje ono wszystkich wiernych, niezależnie od ich wieku i stanu życia. Opiera się na trzech podstawowych posługach Kościoła: nauczaniu, uświęcaniu i misji pasterskiej⁴.

W warunkach współczesnego świata zadanie głoszenia Słowa Bożego realizowane jest przez Kościół w różnorodnych formach. Pierwszą z nich jest przepowiadanie ewangelizacyjne kierowane do tych, którzy nie otrzymali jeszcze łaski wiary albo ją już utracili. Szczególną formą kerygmatu są homilie będące integralną częścią liturgii oraz kazania i konferencje przygotowujące do świadomego w niej udziału bądź ułatwiające wprowadzenie w życie owoców tego uczestnictwa. Kolejną formą nauczania jest katecheza kierowana do osób wierzących celem pogłębienia ich życia chrześcijańskiego⁵.

Właśnie katecheza jest podstawową formą duszpasterstwa zwyczajnego młodzieży związaną z misją nauczycielską Kościoła. Głosi ona treść Objawienia oraz wyjaśnia jego głębokie tajemnice. Nie tylko przypomina dzieła Boże w przeszłości, ale interpretuje w świetle Objawienia znaki czasu i aktualne życie ludzi⁶. Jednocześnie katecheza jest najważniejszym z zadań duszpasterskich Kościoła. Dlatego powinien on dołożyć wszelkich możliwych starań do jej coraz lepszego organizowania⁷.

Ojciec Święty Jan Paweł II w swojej pierwszej Adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* zajął się szerokim spektrum zagadnień dotyczących współczesnej katechezy. Rozpoczynając swoje rozważania, przypominał on, że już nieomal w czasach apostoelskich „nazwano katechezą całość wysiłków podejmowanych w Kościele dla powoływania uczniów i dla pomagania ludziom w uwierzeniu, że Jezus Chrystus jest Synem Bożym, aby przez wiarę mieli życie w imię Jego⁸, aby ich wychowywać i uczyć tego życia, budując w ten sposób Ciało Chrystusa. Kościół nigdy nie przestał temu poświęcać swoich sił⁹”. Jan Paweł II przypomina, że katecheza była i jest dla Kościoła obowiązkiem biorącym się z nakazu Chrystusa. Jednocześnie stanowi ona niezbywalne prawo tegoż Kościoła, gdyż każdy wierny na mocy chrztu ma otrzymać od Kościoła naukę i wychowanie do życia chrześcijańskiego. Ojciec Święty zwraca także uwagę na istnienie, pośród ogólnych praw człowieka, prawa do poszukiwania i swobodnego przyjmowania prawdy religijnej¹⁰.

⁴ R. Kamiński, *Teologia pastoralna*, t. II, Lublin 2002, s. 130.

⁵ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo zwyczajne*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 212–213.

⁶ Por. DCG (1971) 11.

⁷ Por. CT 15; por. L.M. Neves, *La catechesi dall'Evangelii Nuntiandi alla Catechesi Tradendae*, w: *Andate e insegnate. Commento all'esortazione apostolica „Catechesi Tradendae” di Giovanni Paolo II*, red. C. Bonivento, Bologna 1980, s. 78; por. T. Stenico, *Evangelizzazione e catechesi nella missione della chiesa: sinossi – Direttorio Generale per la Catechesi, Evangelii Nuntiandi, Catechesi Tradendae, Il Rinnovamento della Catechesi*, Città del Vaticano 1998, s. 43.

⁸ Por. J 20, 31.

⁹ CT 1; por. J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży: źródła i cele*, Toruń 2000, s. 180.

¹⁰ Por. CT 14; por. J. Bagrowicz, dz.cyt., s. 181; por. L.M. Neves, art.cyt., s. 78.

W Adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* papież Paweł VI objaśnia zadania katechizacji i jej elementy. Zalicza ją, obok kaznodziejstwa, do istotnych form ewangelizacji¹¹. Systematyczne nauczanie religii, w pierwszej kolejności dzieci i młodzieży, może przekazać „żywy skarb prawdy [...] którą Kościół w ciągu długiej swej historii usiłował coraz pełniej wyjaśniać”. Nauka ta ma kształtować obyczaje chrześcijańskie, a nie pozostawać tylko jakąś „dekoracją rozumu”. Całe dzieło ewangelizacji bardzo zyskuje, o ile katecheci używają w nauczaniu mądrze i właściwie napisanych oraz zatwierdzonych przez biskupów podręczników. Ponadto niezbędne jest dostosowywanie metod nauczania do wieku, wykształcenia i możliwości rozumienia konkretnych ludzi. W ten sposób prawdy konieczne pozostaną w ich pamięci, umysłach i sercach przez całe życie. Podstawową potrzebą jest gruntowne przygotowanie odpowiednich katechetów zarówno parafialnych czy szkolnych, podobnie jak i rodziców. Powinni oni nieustannie doksztalać się i doskonalić w tej ważnej i wymagającej umiejętności, jaką jest niewątpliwie nauczanie religii¹².

Jan Paweł II rozwija myśl swego poprzednika w dokumencie *Catechesi tradendae*. Według niego katecheza w szczególności powinna pielęgnować wiarę otrzymaną na chrzcie i podsycać codzienne życie chrześcijańskie wiernych niezależnie od ich wieku. W znaczeniu ogólnym jest więc katecheza wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Przekazuje ona w sposób uporządkowany i całościowy nauczanie doktryny chrześcijańskiej w tym celu, aby wprowadzić ludzi wierzących w pełnię chrześcijańskiego życia. Katecheza i ewangelizacja nie są sobie przeciwstawne, ale łączą się ze sobą i wzajemnie uzupełniają¹³.

Do zadań katechezy należy również przygotowanie chrześcijan do dawania świadectwa w świecie. Jest ona niezbędna do uzasadnienia naszej wewnętrznej chrześcijańskiej nadziei¹⁴. W związku z tym, nikt we wspólnocie Kościoła nie może uważać się za zwolnionego od obowiązku udziału w katechezie¹⁵.

Treść wspomnianego wyżej dokumentu zwraca jednocześnie uwagę, że w odniesieniu do dzieła katechizacji poszczególni członkowie Kościoła mają zróż-

¹¹ EN 17; por. „*Evangelii nuntiandi*” e la *Compagnia di Gesù*, red. S. Decloux, Roma 1978, s. 140; por. L.M. Neves, art.cyt., s. 78 – 79; por. P. Nonis, *Ewangelizacja a katecheza*, w: *Nowa ewangelizacja*, ComPKol, t. 8, Poznań 1993, s. 97; por. T. Stenico, dz.cyt., s. 62–64; por. E. Weron, *Apostolstwo katolickie. Zarys teologii apostolstwa*, Poznań 1987, s. 16.

¹² EN 44; por. L. M. Neves, *La catechesi dall'Evangelii Nuntiandi alla Catechesi Tradendae*, w: *Andate e insegnate. Commento all'esortazione apostolica „Catechesi Tradendae” di Giovanni Paolo II*, red. C. Bonivento, Bologna 1980, s. 80–82; por. T. Stenico, *Ewangelizzazione e catechesi nella missione della chiesa: sinossi – Direttorio Generale per la Catechesi, Evangelii Nuntiandi, Catechesi Tradendae, Il Rinnovamento della Catechesi*, Città del Vaticano 1998, s. 34.

¹³ Por. CT 18–20; por. J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży: źródła i cele*, Toruń 2000, s. 180–181 i 184; por. M. Majewski, *Aktualne wyzwania katechetyczne*, Kraków 1997, s. 121; por. K. Pawlina, *Młodzież i jej duszpasterze w czasach zniewolenia*, Warszawa 1993, s. 110.

¹⁴ Por. CT 25; por. L.M. Neves, *La catechesi dall'Evangelii Nuntiandi alla Catechesi Tradendae*, w: *Andate e insegnate. Commento all'esortazione apostolica „Catechesi Tradendae” di Giovanni Paolo II*, red. C. Bonivento, Bologna 1980, s. 83.

¹⁵ Por. CT 45.

nicowane obowiązki, wynikające ze specyfiki ich różnych rodzajów powołania. Szczególnie poważna odpowiedzialność w tej kwestii przypada Ojcu Świętemu. Biskupi na mocy ich urzędu mają najwyższą władzę prowadzenia, kierowania i właściwego koordynowania katechezy. Kapłani oraz członkowie zakonów mają w tym dziele szerokie pole do pracy apostołskiej. Natomiast specjalne zadanie w ramach katechizacji ciąży na rodzicach, nauczycielach, katechetach oraz osobach odpowiadających za środki społecznej informacji. Wszyscy wymienieni mają ściśle wyznaczone zadania w formowaniu świadomości wierzących¹⁶.

Co prawda katechizacja może dokonywać się wszędzie, jednak „wspólnota parafialna [...] powinna pozostać krzewicielką i inspiratorką katechezy”. Pomimo obserwowanych przemian społecznych parafia jest nadal miejscem, w którym wierni praktykujący i niepraktykujący połączeni są więzami wspólnoty. Właśnie w parafii w trakcie czynności liturgicznych rozdziela się dla nich „chleb zdrowej nauki i chleb eucharystyczny”. Także z parafii są oni codziennie wysyłani do wypełniania w świecie swoich apostołskich zadań¹⁷.

Kolejnym środowiskiem, gdzie rozwijać się powinna katecheza, jest rodzina. Rodzicielskie wychowanie w wierze trwa przez cały czas życia rodzinnego i nie może zostać niczym innym zastąpione. Katecheza dokonuje się już wtedy, gdy członkowie rodziny pomagają sobie wzajemnie we wzrastaniu w wierze przez świadectwo życia prowadzonego według Ewangelii pośród codziennych zajęć. Wychowanie to powinno być uzupełniane wspólnym przyjmowaniem sakramentów oraz chrześcijańskim obchodzeniem świąt¹⁸.

Obok rodziny lub w łączności z nią, także środowisko szkolne stwarza szerokie możliwości oddziaływania katechetycznego wobec młodego pokolenia. Jest to możliwe przede wszystkim w szkołach katolickich, gdzie formacja chrześcijańska jest podstawą wychowania. Ponadto Kościół ma obowiązek wykorzystywać nadarzające się po temu okazje w tych krajach, gdzie istnieje możliwość prowadzenia wychowania w wierze na terenie samej szkoły publicznej¹⁹. Polska zarówno w okresie międzywojennym, jak i przez krótki czas po zakończeniu II wojny światowej należała do krajów umożliwiających Kościołowi nauczanie religii w szko-

¹⁶ Por. tamże 16.

¹⁷ Tamże 67; por. J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży: źródła i cele*, Toruń 2000, s. 181–182; por. M.P. Domingues, *Parafia jako miejsce ewangelizacji*, w: *Nowa ewangelizacja*, CompKol, t. 8, Poznań 1993, s. 312; por. J.L. Gay, *Introduzione generale alla Esortazione Apostolica Catechesi Tradendae*, w: *Andate e insegnate. Commento all'esortazione apostolica „Catechesi Tradendae” di Giovanni Paolo II*, red. C. Bonivento, Bologna 1980, s. 90; por. J. Krajczyński, *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski: studium kanoniczno-pastoralne*, Płock 2002, s. 99; por. L.M. Neves, *La catechesi dall'Evangeli di Nuntiandi alla Catechesi Tradendae*, w: *Andate e insegnate. Commento all'esortazione apostolica „Catechesi tradendae” di Giovanni Paolo II*, red. C. Bonivento, Bologna 1980, s. 80–81.

¹⁸ Por. CT 68; por. J. Krajczyński, dz.cyt., s. 99.

¹⁹ Por. CT 69; por. J. Bagrowicz, dz.cyt., s. 185–186.

łach publicznych. Zmiany ustrojowe zachodzące w naszym kraju w ostatnich latach dały możliwość powrotu nauczania religii do szkół publicznych²⁰.

Na zakończenie Adhortacji *Catechesi tradendae* Ojciec Święty Jan Paweł II zwraca uwagę, że na rozwój umysłowy współczesnego młodego człowieka, oprócz wymienionych uprzednio mają również oczywisty wpływ inne czynniki życiowe. Są to między innymi rozrywki, środowisko społeczne czy środowisko pracy. W kontekście takiego oddziaływania młodzież wchodzi w świat różnorodnych wartości kulturowych i moralnych. Taki stan rzeczy wymaga, aby „katecheza w szerokim zakresie [...] nawiązywała do pozostałych dziedzin nauki i wy-

²⁰ Na podstawie konkordatu, podpisanego między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską 10 lutego 1925 r. nauka religii była obowiązkowa dla uczniów – katolików we wszystkich polskich szkołach za wyjątkiem uczelni wyższych. Podstawę prawną szkolnego nauczania religii stanowiło Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 9 grudnia 1926 r. Według ustaleń tego dokumentu integralną częścią edukacji i wychowania katolickiej młodzieży szkolnej było obowiązkowe branie przez nią udziału we wspólnych nabożeństwach niedzielnych bądź świątecznych oraz z okazji rozpoczęcia i zakończenia roku szkolnego. Do nakazanych praktyk religijnych młodych katolików należał także udział we wspólnych, corocznych rekolekcjach trzydniowych, wspólna spowiedź oraz Komunia święta na początku i końcu roku szkolnego, jak również w trakcie rekolekcji, a także wspólna modlitwa przed i po lekcjach. Nauczycielami – duszpasterzami grup liczących przynajmniej 12 młodych osób byli księża prefekci. Gdy liczba katechizowanych nie przekraczała 12 osób, a połączenie z grupami ze szkół sąsiednich nie było możliwe, religii mogła uczyć osoba świecka pracująca bez wynagrodzenia. Po zakończeniu II wojny światowej władze państwowe nie uznały umowy konkordatowej z 1925 r. W związku z tą sytuacją, po 1945 r. stopniowo wycofywano religię ze szkół. Nowe Zarządzenie Ministra Oświaty z 8 grudnia 1956 r., na krótko jedynie, przywróciło możliwość nauki religii w szkołach – jako przedmiotu nadobowiązkowego – dla tych uczniów, których rodzice sobie tego życzyli. Nauczanie odbywało się w wymiarze jednej godziny tygodniowo w klasie pierwszej oraz dwóch godzin tygodniowo w klasach II–VII szkoły podstawowej przed lub po lekcjach. W szkole średniej wymiar czasu nauczania wynosił jedną godzinę tygodniowo. Lekcje religii mogły prowadzić w tym okresie osoby duchowne lub świeckie. Na przestrzeni lat następnych ponowiono ograniczenia w uczeniu religii w szkołach. Ustawa o rozwoju systemu oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 r. formalnie usunęła religię ze szkół. Na podstawie zarządzenia Ministra Oświaty z 19 sierpnia 1961 r. mogła się ona odbywać jedynie w parafialnych punktach katechetycznych. Wobec sytuacji najnowszych przemian politycznych w naszym kraju, 27 czerwca 1990 r. Komisja Wspólna przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski podjęła decyzję w sprawie przywrócenia nauczania religii w państwowych placówkach oświatowych. Ówczesne uzgodnienia zaowocowały wydaniem 3 sierpnia 1990 r. Instrukcji Ministra Edukacji Narodowej dotyczącej powrotu religii do szkoły w roku szkolnym 1990/1991. Kolejne rozporządzenia ministerialne oraz ich poprawki wydawane w następnych latach utrwaliły i doprecyzowały sposób prowadzenia nauczania religijnego w obecnej sytuacji polskiej szkoły. Aktualnie we wszystkich przedszkolach i szkołach na prawach państwowych, za wyjątkiem uczelni wyższych, nauka religii ma się odbywać w wymiarze dwóch godzin tygodniowo, zaś uczniowie biorą udział we wspólnych, trzydniowych rekolekcjach wielkopostnych. Religii w szkole uczyć mogą zarówno duchowni, jak i świeccy posiadający misję kanoniczną miejscowego biskupa ordynariusza. Por. *Kościół Katolicki w Polsce 1918–1990*, red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz, Warszawa 1991, s. 252–253 i 256; por. S. Skuza, *Nauczanie religii w Polsce w świetle prawa państwowego po roku 1945*, w: *Nowa ewangelizacja*, CompKol t. 8, Poznań 1993, s. 203–265.

kształcenia”. W wyniku takiego działania Ewangelia będzie harmonizowała „w blaskach światła wiary” całość nauki i kultury młodego pokolenia²¹.

Ogłoszone w 1997 r. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* określa między innymi wyzwania współczesnej katechezy. Dzisiejsza katecheza powinna stawiać się służbą o charakterze misyjnym w ramach ewangelizacyjnego dzieła Kościoła. Istotnym wyzwaniem katechezy powinno pozostawać kształtowanie osobowości wierzących oraz doświadczenia ich trynitarnego życia w Chrystusie. Ponadto pierwszorzędnym zadaniem katechezy ma być przygotowywanie i formowanie katechetów o głębokiej wierze²².

Rekolekcje są specyficzną, okresową lub okazjonalną formą nauczania ewangelizacyjnego i katechetycznego wierzących, w tym również młodych ludzi. Są one szczególnym wypełnieniem zadania głoszenia przez Kościół konieczności nawrócenia i pokuty. Celem rekolekcji jest odnowienie życia wewnętrznego osób w nich uczestniczących²³. Do charakterystycznych elementów tej praktyki duchowej należą: celebrowanie liturgii i przekazanie słowa Bożego, wyraźne określenie celu rekolekcji które przewidują rewizję życia, współdziałanie z Duchem Świętym oraz możliwy do uzyskania stopień odosobnienia, ciszy i skupienia. Wśród różnych rodzajów rekolekcji najczęściej spotykaną praktyką są rekolekcje otwarte, chociaż pewne grupy młodzieży lub pojedyncze osoby biorą udział w innych rodzajach rekolekcji w różnym stopniu nastawionych na formację. W polskiej rzeczywistości, ze względu na ich prawne uwzględnienie w trakcie katechizacji szkolnej, szczególnego znaczenia nabierają rekolekcje wielkopostne²⁴.

Dialogowy charakter liturgii domaga się od biorących w niej udział postawy aktywnego zaangażowania. Z tego powodu konieczna jest liturgiczna formacja wiernych, która będzie ich przygotowywać do pełnego, świadomego i czynnego udziału w liturgii. Formacja taka może być realizowana poprzez katechezę liturgiczną, rekolekcje, spotkania parafialne czy komentarze liturgiczne²⁵.

Katecheza w swojej istocie łączy się ze sprawowaniem liturgii i sakramentów, a zatem z misją uświęcającą Kościoła. Poprzez sakramenty, a w szczególności przez Eucharystię, Chrystus działa najpełniej, aby przemienić człowieka. Z jednej strony katecheza ma doprowadzać do przyjęcia sakramentów, z drugiej strony życie sakramentalne staje się jedynie zewnętrznym rytualizmem, jeśli nie opiera się na pogłębionej znajomości znaczenia sakramentów²⁶.

²¹ CT 69; por. J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży: źródła i cele*, Toruń 2000, s. 185–186.

²² Por. DOK 33.

²³ Por. SC 9; por. J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii. Studium teologiczno-liturgiczne w świetle Konstytucji Sacrosanctum concilium*, Poznań 1999, s. 159 i 175–176.

²⁴ Por. G. Siwek, *Rekolekcje*, w: *Leksykon teologii...*, s. 728–731.

²⁵ Por. SC 11, 14; por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo zwyczajne*, w: *Leksykon teologii...*, s. 214.

²⁶ Por. CT 23.

Świadome życie liturgiczne i sakramentalne ma być następstwem wezwania do wiary i nawrócenia. Dlatego istotną formą duszpasterstwa zwyczajnego jest przygotowywanie ochrzczonych do przyjmowania sakramentów. Dla duszpasterstwa młodzieży szczególnie ważne jest pogłębianie świadomości znaczenia sakramentów pokuty, bierzmowania i małżeństwa, których przyjęcie łączy się bezpośrednio z ważnymi momentami życia młodego człowieka. Przygotowanie takie dokonuje się albo w ramach ściśle rozumianej katechezy parafialnej i szkolnej, albo w razie konieczności niezależnie od niej²⁷.

W ramach swojej posługi pasterskiej Kościół rozbudza we wszystkich swoich członkach wrażliwość i troskę o urzeczywistnianie się we współczesnym świecie dzieł Bożych. Takie nastawienie apostolskie u osób świeckich, realizujących chrześcijański styl życia, wynikać powinno z ich szczególnego powołania we wspólnocie Kościoła. Świadectwo życia ma być odpowiedzią na wezwanie do wiary oraz spotkanie z Chrystusem w liturgii i sakramentach. Także i na tym polu duszpasterstwo zwyczajne ma możliwość wychowywać i utwierdzać, szczególnie młodych ludzi, w dawaniu chrześcijańskiego świadectwa we współczesnym świecie²⁸.

Szczególnie ważną formą chrześcijańskiego świadectwa życia jest praktykowanie miłości bliźniego²⁹. W nurcie działalności charytatywnej Kościoła powinno znajdować się także formowanie młodych ludzi do udziału w tego rodzaju działaniach³⁰. Pomoc potrzebującym spełniana zarówno indywidualnie, jak i w kościelnych grupach charytatywnych może stawać się przykładem do naśladowania przez młodych oraz ważnym elementem ich chrześcijańskiego i ludzkiego wychowania³¹.

2. DUSZPASTERSTWO NADZWYCZAJNE (SPECJALNE I SPECJALISTYCZNE)

Duszpasterstwo nadzwyczajne, rozumiane niekiedy rozdzielnie jako duszpasterstwo specjalne i specjalistyczne, to działalność zbawcza Kościoła, kierowana do określonych grup ludzi oraz osób o szczególnych potrzebach religijnych, których nie mogą do końca zaspokoić zwyczajne działania duszpasterskie. Takie działanie Kościoła powinno być adekwatne do poziomu duchowego, intelektualnego, wieku, za-

²⁷ Por. SC 9; por. CT 23; por. J.J. Kopeć, *Reforma liturgii po 30 latach od edycji soborowej Konstytucji Sacrosanctum concilium*, w: *Wielkanoc i niedziela. W 30 rocznicę ogłoszenia konstytucji o liturgii Sacrosanctum concilium Soboru Watykańskiego II (4 XII 1963)*, red. H.J. Sobeczko, Opole 1994, s. 26–30.

²⁸ Por. AA 3; por. ChL 9; por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 192–194.

²⁹ Por. 1 J 4, 16; por. DCe 1 i 18.

³⁰ Por. tamże 32.

³¹ Por. AA 8; por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie...*, s. 195–210.

wodu i innych kryteriów społecznych osób nim objętych³². Aktywność Kościoła w ramach duszpasterstwa nadzwyczajnego może być realizowana w wymiarze kategorialnym, sytuacyjnym oraz okazjonalnym. Taki sposób przekazu wiary „powinien być intelektualnie pogłębiony i ze względu na duży krytycyzm dzisiejszych ludzi oraz konkurencję na rynku światopoglądowym, powinien mieć znamiona fachowości”³³.

Sobór Watykański II w Dekrecie o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* wskazuje na potrzebę realizacji przez świeckich charakterystycznego im powołania apostołskiego w zjednoczeniu z innymi wiernymi. Ogromna wartość zespołowego apostołstwa przejawia się we wspólnym działaniu. Stowarzyszenia apostołstwa zespołowego wspierają swoich członków i przygotowują ich do zadań apostołskich. Odpowiednio formułują ich pracę apostołską oraz kierują nią w bardziej owocny sposób niż w przypadku działań indywidualnych. W szczególności sposób dzisiejsze czasy wskazują na konieczność zespołowych i zorganizowanych działań apostołskich. Istotne jest, aby apostołstwo trafiało do zbiorowej mentalności i warunków społecznych osób, do których jest kierowane. W przeciwnym razie osoby te często nie mogą oprzeć się naciskowi przeciwnego apostołstwu środowiska lub różnych instytucji³⁴.

Udział w spotkaniach małych grup wierzących odpowiada społecznej naturze człowieka i może stać się szkołą apostołstwa, do którego wszyscy jesteśmy powołani. Poprzez ściśle zespolenie sił członków małych wspólnot można osiągać cele dzisiejszego apostołstwa i obronić skutecznie jego owoce³⁵.

Jan Paweł II w Adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* przypomina, że jednoczenie się świeckich w celu realizacji zadań o znaczeniu duchowym i apostołskim odpowiada na szereg zapotrzebowań. W zjawisku tym urzeczywistnia się społeczna natura człowieka razem z zaspokojeniem potrzeby poszerzenia zakresu oraz skuteczności jego działań. Kulturowy charakter tego działania może pojawić się jedynie dzięki aktywności jakiejś grupy, wspólnoty, zrzeszenia lub ruchu. Staje się to szczególnie widoczne we współczesnym społeczeństwie pluralistycznym oraz w sytuacjach szczególnie złożonych i trudnych. Jednocześnie różnorodne formy zespolonej działalności świeckich w kontekście dzisiejszego, zsekularyzowanego świata, stanowią szczególnie ważną pomoc dla wielu ludzi prowadzących życie oparte o wymagania Ewangelii³⁶.

³² Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo nadzwyczajne*, w: *Leksykon teologii...*, s. 209.

³³ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 216.

³⁴ AA 18; por. A. Schulz, *Ruchy i stowarzyszenia katolickie środowiskiem formacji i działalności apostołskiej*, w: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Program duszpasterski na rok 2007/2008 „Bądźmy uczniami Chrystusa”*, red. Sz. Stułkowski, Poznań 2007, s. 222–224; por. E. Weron, *Świeccy w Kościele. Dekret soborowy o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem. Wprowadzenie – tekst – komentarz – uzupełnienia*, Paryż 1970, s. 109–111.

³⁵ Por. AA 18; por. E. Weron, *Świeccy w Kościele...*, s. 109–111.

³⁶ Por. ChL 29; por. Jan Paweł II, *Owoce apostołstwa zależą od pełni życia duchowego*. Homilia. Jubileusz Apostołstwa Świeckich, w: Cz. Drażek, *Jan Paweł II: wskazania na trzecie tysiąclecie*, Kraków 2001, s. 363; por. P. Coughlan, *The hour of the laity - their expanding role. Exploring „Christifi-*

W łonie Kościoła powstaje i działa wiele różnorodnych stowarzyszeń i ruchów o charakterze apostołskim. Pragną one służyć apostołskiej misji Kościoła, głosić Ewangelię i uświęcać ludzi, przesycać duchem chrześcijańskim doczesny świat lub dawać świadectwo Chrystusowi, dokonując dzieł miłosierdzia. Szczególnie godnymi uwagi są te stowarzyszenia, które w życiu swoich członków kładą szczególny nacisk na ściślejszą łączność między wiarą a praktyką życia. Ich apostołska efektywność bierze się ze zgodności z celami Kościoła, ze świadectwa chrześcijańskiego oraz ewangelicznego ducha zarówno każdego z członków, jak i całego zespołu. Dlatego grupy te powinny wspomagać misję Kościoła w świecie³⁷.

Według myśli dokumentu *Evangelii nuntiandi* Pawła VI osoby świeckie, wypełniając w świecie różnorakie zadania doczesne, winny łączyć je ze specyficzną działalnością ewangelizacyjną. Ich zadaniem ma być wykorzystywanie „wszystkich chrześcijańskich i ewangelicznych sił i mocy, ukrytych, ale już obecnych i czynnych w tym świecie”. Pośród dziedzin życia codziennego, które powinny być objęte przez świeckich działaniem ewangelizacyjnym dokument wymienia przede wszystkim: politykę, życie społeczne, gospodarkę, kulturę, naukę i sztukę oraz stosunki międzynarodowe i środki przekazu społecznego. Obok nich istnieją inne elementy życia ludzkiego na szczególnie otwarte na ewangelizację, takie jak miłość, rodzina, wychowanie dzieci i młodzieży, praca zawodowa a także cierpienia ludzkie³⁸.

Kontynuując refleksję swojego poprzednika, Ojciec Święty Jan Paweł II wyraża opinię, że zrzeszona działalność katolików świeckich, solidarnie i odpowiedzialnie uczestniczących w życiu i misji Kościoła uwidacznia w sposób szczególny kościelną komunie. Czasy najnowsze, w których zjawisko zrzeszania się katolików świeckich nasiliło się i przybrało charakter szczególnie zróżnicowany, mogą być nazwane „nową epoką zrzeszeń katolików świeckich”. Dziś obok zrzeszeń znanych w historii, często wykorzystując ich tradycje tworzą się i rozwijają nowe ruchy i stowarzyszenia, o różnorodnym charakterze i celach. Mimo różnorodności grup laikatu zasadniczym elementem obecnym w nich wszystkich, jest ich cel działania polegający na odpowiedzialnym uczestniczeniu w misji Kościoła³⁹.

Z kolei w wydanym na początku nowego tysiąclecia dokumencie *Ecclesia in Europa* Jan Paweł II, opisując aktualny stan Kościoła na naszym kontynencie, zwraca między innymi uwagę na ewangelizacyjną rolę wspólnot kościelnych w dzisiejszym świecie. Papież dostrzega owoce ewangelizacji we wspólnotach para-

deles Laici” the Pope’s key document on the Laity. Easyread version commentary and group discussion questions, Newtown–Philadelphia 1989, s. 86–91; por. J. Dyduch, *Wezwani do winnicy i wszczepieni w Chrystusa. Komentarz do adhortacji Christifideles laici*, Kraków 1990, s. 24, 65; por. W. Nowacki, *Ruchy kościelne w perspektywie eklezjologicznej*, w: *Dziś i jutro ruchów kościelnych*, red. tenże, J. Czaplicki, Pelplin 2005, s. 80; por. E. Weron, *Laikat i apostołstwo*, Poznań 1999, s. 100–101.

³⁷ Por. AA 19; por. KPK 215; por. E. Weron, *Świeccy w Kościele...*, s. 111–112.

³⁸ EN 70; por. KPK 298.

³⁹ ChL 29; por. Jan Paweł II, *Owoce apostołstwa...*, s. 363; por. P. Coughlan, dz.cyt., s. 86–91; por. J. Dyduch, dz.cyt., s. 24 i 65; por. W. Nowacki, art.cyt., s. 80; por. E. Weron, *Laikat i apostołstwo...*, s. 100–101.

fialnych, u osób konsekrowanych, w stowarzyszeniach laikatu, grupach modlitewnych i apostołskich oraz w różnorodnych wspólnotach młodzieżowych. Podobnie upowszechnianie się nowych ruchów i dzieł kościelnych przynosi tych owoców. Duch Święty zaś ciągle wzbudza w członkach wspólnot kościelnych gotowość do służby oraz ewangeliczny radykalizm i zapał misyjny⁴⁰.

W dalszym ciągu dokumentu Ojciec Święty potwierdził swoje wielkie uznanie działań apostołskich różnych stowarzyszeń i organizacji kościelnych. Podkreślił również znaczenie dobra, jakie w jedności z innymi środowiskami kościelnymi mogą wnieść do Kościoła nowe ruchy i wspólnoty. Pojawiające się w Kościele małe wspólnoty wspierają chrześcijan w bardziej radykalnym życiu według wskazań Ewangelii i są przez to kolebką różnych powołań. We wspólnotach tych istnieją warunki sprzyjające rozwijaniu się świętości poszczególnych osób. Członkowie małych wspólnot mogą niejednokrotnie zaność Dobrą Nowinę lub upomnienie tym, którzy w inny sposób nie spotkaliby się z Kościołem. Małe kościelne wspólnoty i ruchy niejednokrotnie wspierają wysiłki ekumeniczne i otwierają drogi dialogu międzyreligijnego, stanowią środek zaradczy przeciw szerzeniu się sekt oraz są ogromną pomocą w ożywianiu Kościoła⁴¹.

Jan Paweł II podkreśla istotne znaczenie ożywiania działalności stowarzyszeń, ruchów i klubów wiernych zajmujących się formacją, apostołstwem, dobroczynnością lub uobecnianiem chrześcijaństwa w doczesnych sprawach tego świata. Uwzględnianie przez te grupy zarówno w wewnętrznej strukturze jak i w sposobie działania poważnej formacji religijnej własnych członków ma być drogą do wspierania działań zbawczych Kościoła. Tym sposobem każde kościelne stowarzyszenie wiernych z samego założenia powinno wychowywać w wierze⁴². „Grupy, stowarzyszenia i ruchy mają swoje miejsce w formacji świeckich. Każde bowiem z tych zrzeszeń przy pomocy sobie właściwych metod umożliwia formację głęboko wszczepioną w doświadczenie życia apostołskiego, a równocześnie dają okazję dla integracji, ukonkretnienia i bliższego określenia formacji otrzymywanej przez ich członków od innych osób i wspólnot”⁴³.

U progu nowego tysiąclecia Ojciec Święty zachęcił do zintensyfikowania działań duszpasterskich wobec ruchów kościelnych. Zalecił on otoczenie szcze-

⁴⁰ Por. EiE 15; por. W. Irek, *Parafia wspólnotą odnowy i nawrócenia*, w: *Ecclesia in Europa – Kościół w Europie i w Polsce*, red. I. Dec, Wrocław 2005, s. 168; por. D. Zimoń, *Głoszenie ewangelii nadziei*, w: tamże, s. 64.

⁴¹ Por. EiE 16; por. W. Nowacki, art.cyt., s. 94.

⁴² Por. CT 70; por. J. Krajczyński, *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski: studium kanoniczno-pastoralne*, Płock 2002, s. 146.

⁴³ ChL 62; por. P. Coughlan, *The hour of the laity – their expanding role. Exploring „Christifideles Laici” the Pope’s key document on the Laity. Easyread version commentary and group discussion questions*, Newtown–Philadelphia 1989, s. 179–184; por. J. Dyduch, *Wezwani do winnicy i wszczepieni w Chrystusa. Komentarz do Adhortacji „Christifideles laici”*, Kraków 1990, s. 94–95; por. J. Krajczyński, dz.cyt., s. 96, 98 i 129.

gólną opieką duszpasterską tych grup, które łącząc swoją działalność z życiem sakramentalnym rodzą u swoich członków powołanie do świadczenia o Ewangelii w codziennym życiu. Konieczna jest także taka formacja wspólnot chrześcijańskich, aby były one rzeczywiście otwarte na wszystkich ludzi i umiały dostrzegać konkretne potrzeby każdego człowieka⁴⁴.

Przedstawione powyżej zagadnienia dotyczące duszpasterstwa młodzieżowych grup, ruchów i stowarzyszeń o charakterze kościelnym odnoszą się w całej rozciągłości także do tego rodzaju działalności wśród polskiej młodzieży, zarówno szkolnej, akademickiej czy pracującej.

W liście z okazji 30-lecia poświęcenia Matce Kościoła Ruchu Światło–Życie⁴⁵ Jan Paweł II określił specyfikę tego, bodajże najbardziej znanego w naszym kraju, dzieła apostolskiego. Według myśli Papieża, nadzwyczajna wartość Ruchu Światło – Życie bierze się z trzech elementów, na których opiera się jego duchowość. Do tych elementów należą: poznawanie i przeżywanie treści Pisma Świętego, świadomy i żywy udział w liturgii Eucharystii oraz sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, a także gorliwy udział w życiu parafialnym⁴⁶.

Oprócz wspomnianego już Ruchu Światło–Życie, nazywanego też ruchem oazowym, działają na terenie Polski jeszcze inne stowarzyszenia, ruchy i grupy kościelne skupiające wyłącznie lub przede wszystkim młode pokolenie. Pośród

⁴⁴ Por. CT 70; por. ChL 29; por. Jan Paweł II, *Trzeba się dzielić bogactwem charyzmatów*, Przesłanie do uczestników seminarium na temat nowych ruchów i wspólnot kościelnych, OsRomPol 20 (1999) nr 9–10(216), s. 27.

⁴⁵ Ruch Światło–Życie jest jednym z nowych ruchów apostolskich w Kościele. Początki jego historii sięgają pierwszych piętnastodniowych rekolekcji nazwanych oazą, które odbyły się w 1954 r. Założycielem Ruchu był ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987). Ruch Światło–Życie gromadzi ludzi różnego wieku i powołania, w tym przede wszystkim młodzież. Poprzez odpowiednią formację małych grup uczestników Ruchu, wychowuje on dojrzałych chrześcijan i służy odnowie całego Kościoła przez przekształcanie poszczególnych parafii we wspólnoty wspólnot. Ewangelizacja, katechumenat i diakonia to trzy etapy drogi formacyjnej Ruchu Światło–Życie na wszystkich poziomach kształtowania uczestników. Podstawowe metody realizacji programu formacyjnego to oaza rekolekcyjna, odbywająca się zwykle w okresie wakacji, oraz mała grupa formacyjna spotykająca się w ciągu roku. Małe grupy, do których przynależą uczestnicy Ruchu zasadniczo tworzą jego wspólnotę w parafii. Wspólnoty Ruchu Światło–Życie utrzymują ze sobą łączność przede wszystkim spotykając się w trakcie tak zwanych „Dni Wspólnoty”. Por. F. Blachnicki, *Charyzmat i wierność*, Carlsberg 1985, s. 52–68; por. M. Kudelka, *Wychowawcze i profilaktyczne znaczenie Ruchu Światło–Życie*, w: *Dziś i jutro ruchów kościelnych*, red. W. Nowacki, J. Czaplicki, Pelplin 2005, s. 187–210; por. *Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce*, red. B. Łoziński, G. Polak, M. Przeciszowski, Warszawa 2003, s. 313; por. M. Sędek, *Formacja do dojrzałości chrześcijańskiej w programach wybranych ruchów katolickich w Polsce*, w: *Dziś i jutro ruchów kościelnych*, red. W. Nowacki, J. Czaplicki, Pelplin 2005, s. 109–111; por. E. Weron, *Apostolstwo katolickie. Zarys teologii apostolstwa*, Poznań 1987, s. 41.

⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *List z okazji 30-lecia poświęcenia Matce Kościoła Ruchu Światło–Życie*, OsRomPol 24 (2003) nr 7–8 (255), s. 56.

ruchów o charakterze apostołskim najbardziej znane to Odnowa w Duchu Świętym inaczej nazywana Odnową Charyzmatyczną⁴⁷ oraz Grupy Apostolskie⁴⁸.

Bardziej ograniczoną z różnych powodów popularnością wśród młodych cieszą się grupy religijne nawiązujące w swojej religijności do dóbr duchowych różnego rodzaju zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich obecnych w Kościele. Są wśród nich zarówno znane szeroko koła Żywego Różańca⁴⁹, jak i mniej znane Stowarzyszenie Młodzieży Maryjnej⁵⁰ czy Ruch Młodzieży Salwatoriańskiej⁵¹. Młodzież polska bierze również udział w działalności kościelnych stowarzyszeń o charakterze społecznym i kulturalnym, jakimi są niewątpliwie Akcja Katolicka⁵² oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży⁵³.

⁴⁷ Członkowie Odnowy w Duchu Świętym nawracają się do Jezusa Chrystusa, otwierając się szczególnie na działanie Ducha Świętego. Spotkania uczestników odbywają się zwykle co tydzień. Chociaż ich program bywa różny, jest w nim miejsce na żywą, spontaniczną modlitwę wspólnotową (charakterystyczny element ruchu charyzmatycznego), rozmowy w małych grupach i katechezę. Ruch, wywodzący się z kręgów zielonoświątkowych, powstał w 1967 r. w Pittsburghu (USA), natomiast do Polski trafił w 1975 r. Obecnie w naszym kraju jest to jeden z największych ruchów katolickich liczący kilkadziesiąt tysięcy stałych członków i około 200 tysięcy sympatyków. Członkowie Odnowy w Duchu Świętym prowadzą wiele akcji ewangelizacyjnych, między innymi na ulicach miast oraz w zakładach karnych. Por. *Leksykon Kościoła...*, s. 311–312; por. M. Sędek, art.cyt., s. 113–115; por. E. Weron, *Apostolstwo katolickie...*, s. 42.

⁴⁸ Grupy Apostolskie powstały w 1973 r. z inspiracji kardynała Karola Wojtyły, oparte na Duszpasterstwie Młodzieży Archidiecezji Krakowskiej. Zadaniem tych grup jest angażowanie młodzieży w działalność apostołską Kościoła. Formacja członków tego ruchu oparta została na życiu parafialnym oraz wychowaniu patriotycznym, a także tworzeniu kultury powiązanej z Ewangelią i kultem Matki Bożej. Obecnie Grupy Apostolskie istnieją w wielu parafiach archidiecezji krakowskiej oraz w innych diecezjach, jak np. w Bielsko-Żywieckiej, Sosnowieckiej, Tarnowskiej i Rzeszowskiej. Szczególnie licznie ruch ten jest reprezentowany w archidiecezji przemyskiej, gdzie działa pod nazwą Ruchu Apostolstwa Młodzieży. Por. *Leksykon Kościoła...*, s. 323.

⁴⁹ Żywy Różaniec bierze swój początek z ducha maryjnej pobożności obecnego w Zakonie Kaznodziejskim. Por. S. Niezgoda, J.M. Popławski, *Żywy Różaniec*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 982–984.

⁵⁰ Łączące swoją duchowość z objawieniem przez Matkę Bożą 27 listopada 1830 r. Cudownego Medalika św. Katarzynie Laboure (1806–1876) – siostrze ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego á Paulo.

⁵¹ Zapoczątkowany w 1994 r. przez kapłanów ze Zgromadzenia Księży Salwatorianów z młodzieżą z parafii prowadzonych w całej Polsce przez to Zgromadzenie.

⁵² Akcja Katolicka jest publicznym stowarzyszeniem ludzi świeckich, mających udział w apostołstwie Kościoła i dążących do chrześcijańskiej odnowy we wszystkich dziedzinach życia. Ojciec Święty Pius X w Encyklice *Il fermo proposito* z 11 VI 1905 r. wyłożył podstawy teologiczne i organizacyjne Akcji Katolickiej. Przyjęte przez papieża hasło przewodnie Akcji to – odnowić wszystko w Chrystusie. W Polsce organizacja ta tworzyła się stopniowo w latach dwudziestych i trzydziestych ubiegłego stulecia. Po II wojnie światowej została ona reaktywowana w 1994 r. Por. *Akcja Katolicka dzisiaj*, red. M. Kowalczyk, J. Warzecha, Ząbki 1996; por. E. Weron, *Laikat i apostołstwo*, Poznań 1999, s. 119–149; por. *Leksykon Kościoła...*, s. 315.

⁵³ Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży powstało w 1934 r. jako część Akcji Katolickiej w postaci Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej oraz Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej. Patronem stowarzyszeń młodzieżowych Akcji Katolickiej obrano św. Stanisława

W ostatnich latach spectrum młodzieżowych ruchów kościelnych w Polsce wzbogaciły młodzieżowe stowarzyszenia działające na polu sportowym i wychowawczym. Do tych pierwszych należą przede wszystkim: Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej (SALOS RP)⁵⁴ oraz Katolickie Stowarzyszenie Sportowe Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁵. Natomiast na fali zmian ustrojowych w naszym kraju powstały albo ujawniły się w dotychczasowych środowiskach harcerskich różne stowarzyszenia nawiązujące, na bazie wychowania chrześcijańskiego, do ideałów przedwojennego skautingu. Są to, powołane do istnienia w 1989 r. Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” i Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej oraz utworzona w 1995 r. w ramach Związku Harcerstwa Polskiego – Komisja Katolicka⁵⁶.

Oprócz wspomnianych wcześniej systematycznych form młodzieżowego duszpasterstwa specjalnego pojawiają się w łonie Kościoła inicjatywy o charakterze bardziej okazjonalnym. Jan Paweł II w Adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae*, pośród inicjatyw duszpasterskich godnych dowartościowania ze względu na ich wymiar formacyjny, wymienia zbiorowe pielgrzymki diecezjalne, regionalne i narodowe, tradycyjne misje, kręgi biblijne, działalność grup charytatywnych, spotkania grup modlitwy i kontemplacji chrześcijańskiej oraz grup młodzieżowych o różnych nazwach i formach organizacyjnych, które „rozkwitają jak kwiaty w porze wiosennej”. Grupy te, według myśli papieża, są dla dzisiejszego Kościoła wielką radością, a „dla Kościoła jutra [stanowią] wielką nadzieję”⁵⁷. W trakcie trwania

Kostkę. Próby reaktywowania tych organizacji zaraz po zakończeniu II wojny światowej zostały szybko zlikwidowane przez ówczesne władze komunistyczne. Dopiero w 1990 r. możliwe było powtórne zainicjowanie działalności Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. Członkowie Stowarzyszenia biorą udział w apostolskiej misji Kościoła, kierując się hasłem: „przez cnotę, naukę i pracę służyć Bogu”. Por. *Leksykon Kościoła...*, s. 334; por. K. Pawlina, *Młodzież i jej duszpasterze w czasach zniewolenia*, Warszawa 1993, s. 40–43.

⁵⁴ Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej została zarejestrowana jako Związek Stowarzyszeń Kultury Fizycznej 29 czerwca 1992 r. Założycielami tego stowarzyszenia są księża salezjanie, siostry salezjanki oraz osoby świeckie. Podstawowym celem, jaki przyświeca organizacji, jest rozwijanie pośród młodzieży wychowawczych, kulturalnych i społecznych aspektów działalności sportowej, inspirowanych wizją chrześcijańskiego wzoru człowieka i społeczeństwa oraz bogactwem salezjańskiej tradycji wychowawczej. SALOS RP widzi w sporcie nadzieję podniesienia kultury fizycznej i zdrowotnej młodych, ale także szansę wyodrębnienia naszego społeczeństwa z duchowo-moralnego kryzysu. Por. *Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce*, red. B. Łoziński, G. Polak, M. Przeciszowski, Warszawa 2003, s. 338.

⁵⁵ Katolickie Stowarzyszenie Sportowe Rzeczypospolitej Polskiej powstało w 1992 r. Jego celem jest wychowywanie różnych grup wiekowych m.in. poprzez uprawianie sportu i turystyki. Ważną metodą pracy tego stowarzyszenia jest organizacja współzawodnictwa sportowego pod ogólną nazwą „Parafiada” oraz obozów integrujących różnorodne grupy młodzieży przede wszystkim w okresie wakacyjnym. Por. *Leksykon Kościoła...*, s. 337.

⁵⁶ Por. S. Gregorczyk, *Skauting*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 818; por. *Leksykon Kościoła...*, s. 344–345 por. K. Pawlina, *Młodzież i jej duszpasterze w czasach zniewolenia*, Warszawa 1993, s. 43–48.

⁵⁷ CT 47.

pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II pojawiło się w Kościele wiele nowych, różnorodnych inicjatyw młodzieżowych. Do najpopularniejszych z nich należą spotkania w ramach Światowych Dni Młodzieży⁵⁸ oraz ruch młodych związany ze wspólnotą ekumeniczną w Taiże⁵⁹. W skali naszego kraju szczególnego znaczenia nabierają coroczne spotkania młodych nad Jeziorem Lednickim, do których za każdym razem Ojciec Święty kieruje osobne przesłanie⁶⁰.

Uniwersalny charakter miłości pastoralnej Kościoła domaga się także objęcia aktywnością duszpasterską ludzi, w tym również ludzi młodych, którzy żyją „w złożonym, niejednolitym i rozczłonkowanym kontekście społeczno-kulturalnym i kościelnym”⁶¹. Duszpasterstwo specjalistyczne to zaangażowanie pastoralne na rzecz tych, „którzy znaleźli się na marginesie życia, często w sytuacji bez wyjścia, ludzi zniechęconych, zaburzonych i skłóconych z Bogiem, ze sobą samym i z całym porządkiem społeczno-kulturalnym, moralnym i religijnym”⁶². Osoby takie, zwykle niedostosowane do norm prawnych czy też nieprzystosowane społecznie, są często poddawane negatywnej ocenie bądź izolacji ze strony społeczeństwa⁶³. Charakter duszpasterstwa specjalistycznego domaga się odpowiednio przygotowanych specjalistów, którzy „mogą zrozumieć problemy tych ludzi i poprzez fachowe oddziaływanie mogą zdobyć ich zaufanie, aby racjonalnie nimi kierować”⁶⁴.

3. PODSUMOWANIE

Aktualne problemy, z którymi boryka się duszpasterstwo młodzieży są szczególnie widoczne w przypadku duszpasterstwa nadzwyczajnego. Istnieje realne niebezpieczeństwo izolacji bądź alienacji małych grup, pojmowane jako zamknięcie się w sobie całości albo pewnej części jej członków. Z tego powodu

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Znaczenie Światowych Dni Młodzieży*. List Ojca Świętego do kardynała Eduardo F. Pironio z okazji seminarium zorganizowanego w dniach 13–16 maja 1996 r. w Częstochowie, *OsRomPol* 17 (1996) nr 7–8 (185), s. 4–5.

⁵⁹ Por. E. Weron, *Europejskie Spotkania Młodych*, w: *Leksykon duchowości ...*, s. 252–256.

⁶⁰ Por. Benedykt XVI, *Bądźcie świadkami Chrystusa*, List do młodzieży zgromadzonej nad Jeziorem Lednickim, *OsRomPol* 26 (2005), nr 7–8 (275), s. 40.

⁶¹ PDV 23.

⁶² R. Rak, *Duszpasterstwo specjalistyczne. Założenia i realizacja*, „Ateneum kapłańskie” 85 (1993), z. 2–3, nr 507–508, s. 258–259.

⁶³ Chodzi przede wszystkim o ludzi młodych dotkniętych alkoholizmem lub narkomanią, rosnącą w ostatnich latach liczbę młodocianych przestępców oraz osoby chore psychicznie, bezdomne albo samotne (np. pojawiające się w ostatnich latach tzw. eurosieroty). W tej liczbie należy umieścić ponadto członków grup kontestujących jak na przykład: hippisów, pacyfistów, gitowców, kilersów, rastafarian, skinów, popersów, grzywaczy czy satanistów. Zob. J. Marszałek, *Obraz polskiej młodzieży w oczach duszpasterza i pedagoga*, w: *Program duszpasterski na rok 1991/1992*, Katowice 1991, s. 124; C. Cekiera, *Z problematyki młodzieży niedostosowanej*, w: *Młodych problemy*, Warszawa 1986, s. 84–88.

⁶⁴ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 217.

należy dbać o integrację i aktywność („eklezyjalność”) takich grup w odniesieniu do życia Kościoła lokalnego i powszechnego⁶⁵.

Podobnym zagrożeniem, pojawiającym się zwykle w ramach konkretnej wspólnoty parafialnej, może być brak porozumienia z innymi grupami kościelnymi. W parafii, która nie może być mniej lub bardziej luźnym związkiem grup ludzi egzystujących obok siebie, konieczne jest uczenie się wzajemnej komunikacji. Powinno się to dokonywać drogą dialogu wewnątrzparafialnego małych grup identyfikujących się zarówno ze wspólnotą Kościoła powszechnego jak i utrzymujących żywy kontakt z konkretną parafią oraz jej proboszczem⁶⁶.

Inną istotną kwestią w życiu małych grup jest ich dynamika ewangelizacyjna i apostołska. Wobec zagrożenia zatracenia takiej aktywności konieczna jest taka formacja wspólnot chrześcijańskich, aby były one rzeczywiście otwarte na wszystkich ludzi i umiały dostrzegać konkretne potrzeby każdego człowieka⁶⁷.

Dziś obok zrzeszeń znanych w historii, często w oparciu o ich tradycje, tworzą się i rozwijają nowe ruchy oraz stowarzyszenia o różnorodnym charakterze i zamierzeniach. Pośród tej różnorodności grup laikatu zasadniczym elementem identyfikującym ich kościelność powinien być jednoznacznie określony cel ich działania, polegający na odpowiedzialnym uczestniczeniu w misji Kościoła⁶⁸. U progu nowego tysiąclecia Ojciec Święty zachęcił do zintensyfikowania działań duszpasterskich wobec ruchów kościelnych. Zalecił on otoczenie szczególną opieką duszpasterską te grupy, które łącząc swoją działalność z życiem sakramentalnym rodzą u swoich członków powołanie do świadczenia o Ewangelii w codziennym życiu⁶⁹.

Jan Paweł II dostrzegł w kręgach młodzieży bogactwo młodzieńczej przyjaźni, solidarności, radości, entuzjazmu oraz refleksji nad codziennym życiem. Domaga się od tworzących je młodych oraz ich duszpasterzy, aby nie brakowało w tych gru-

⁶⁵ Por. EN 58; por. SCt 63; por. *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, w: II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Dokumenty, Warszawa 2001, nr 43; por. M. Majewski, *Aktualne wyzwania katechetyczne*, Kraków 1997, s. 132; por. J. Przybyłowski, *Duszpasterstwo grupowe w kontekście zadań wychowawczych*, w: *Teologia praktyczna*, t. 5 (2004), Poznań 2004, s. 33.

⁶⁶ Por. A. Kalbarczyk, *Kierowanie grupami parafialnymi*, w: *Teologia praktyczna*, t. 2 (2001), Poznań 2001, s. 87; por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 102; por. M. Ostrowski, *Małe grupy w życiu Kościoła*, w: „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne”, t. 6 (2005), Bielsko-Biała 2005, s. 304; por. J. Plech, „*Ekumenizm parafialny*” ruchów odnowy Kościoła jako kryterium realizacji ich charyzmatu, w: *Dziś i jutro ruchów kościelnych*, red. W. Nowacki, J. Czaplicki, Pelplin 2005, s. 177–183; por. J. Przybyłowski, *Duszpasterstwo grupowe w kontekście zadań wychowawczych*, w: *Teologia praktyczna*, t. 5 (2004), Poznań 2004, s. 37.

⁶⁷ Por. ChL 29; por. CT 70; por. Jan Paweł II, *Trzeba się dzielić bogactwem charyzmatów*, Przesłanie do uczestników seminarium na temat nowych ruchów i wspólnot kościelnych, OsRomPol 20 (1999), nr 9–10 (216), s. 27.

⁶⁸ Por. ChL 29; por. EN 58; por. Jan Paweł II, *Owoce apostołstwa zależą od pełni życia duchowego*. Homilia. Jubileusz Apostołów Świeckich, w: Cz. Dążek, dz.cyt., s. 363.

⁶⁹ Por. ChL 29; por. CT 70; por. Jan Paweł II, *Trzeba się dzielić bogactwem charyzmatów*, Przesłanie do uczestników seminarium na temat nowych ruchów i wspólnot kościelnych, OsRomPol 20 (1999), nr 9–10 (216), s. 27.

pach odpowiedzialnego poznawania nauki chrześcijańskiej. Brak tego elementu może spowodować zagrożenie oszukiwania przez te grupy zarówno swoich członków, jak i całego Kościoła. W ramach działań wspólnotowych życie duchowe młodych ludzi może być kształtowane nie tylko przez naukę oraz obrzędy liturgiczne, ale również przez świadectwo spełniania obowiązków życiowych⁷⁰.

Ostatnie słowa skierowane do młodego pokolenia przez Wielkiego ich Duszpasterza Jana Pawła II na kilka godzin przed końcem jego ziemskiego pielgrzymowania wskazują sposób działania odpowiedzialnym za formację chrześcijańską młodzieży. Mają oni poszukiwać dróg wiodących do serc i umysłów tego pokolenia, niosąc mu Dobrą Nowinę Jezusa. Wtedy młodzi z całą pewnością wypełnią nadzieje pokładane w nich przez Kościół Chrystusowy.

„Szukałem was, a teraz wy przyszlście do mnie, i za to wam dziękuję”⁷¹.

ACTUALLY FORMS PASTORAL YOUNG PEOPLE

Summary

Vatican II Council pay attention to need very good education young people in celery culture with make the most of a lot of various method. The most important kind of pastoral office young people is lesions, with explain true's of God and make ready conscious and activity take part in liturgy. Another, but not les important kind of this pastoral young people is underline mean sacraments: penance and marriage, because receive this sacraments unite with very important moments of our live. Very important kind of Christianity of our live is help another people. We can do it yourself or charity group. Help another people can begin example for another young people and very important things their christianity and human education. Take part in meeting small group is very good for people and can be apostolic school for everyone.

Słowa kluczowe: duszpasterstwo zwyczajne, duszpasterstwo nadzwyczajne, formacja liturgiczna wiernych, formacja sakramentalna, parafialne duszpasterstwo młodzieży

⁷⁰ Por. CT 47.

⁷¹ *Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, Poznań 2005, s. IV.